اسلامي عقيدې زدکړه

دوهمه برخه

دين او عقيده څه دي؟

د اسلام، ايمان او احسان حقيقت او خپل‌منځي اړيکې

ليکوال: محمد شريف (صداقت)

تاريخ: ١٤٠٥/٨/٦

بسم الله الرحمن الرحيم

سریزه

د دین، عقیدې، اسلام، ایمان او احسان اصطلاحات د اسلامي زده‌کړو له بنسټیزو مفاهیمو څخه دي. د دغو اصطلاحاتو سمه پېژندنه انسان ته د خپل دین د حقیقت، د عقیدې د اهمیت او د ظاهري او باطني عبادتونو د اړیکې په پوهېدو کې مرسته کوي.

کله چې مور د اسلامي عقیدې د زده‌کړې لړۍ پیل کوو، اړینه ده چې لومړی د دین او عقیدې معناوې وپېژنو، بیا د اسلام، ایمان او احسان حقیقت او د هغوی خپلمنځي اړیکې روښانه کړو؛ ځکه د دغو مفاهیمو له سم درک پرته د اسلامي عقیدې د نورو موضوعاتو بشپړه پوهه ستونزمنه ده.

د دې مقالې موخه دا ده چې یاد مفاهیم د قرآن کریم او صحیح حدیث په رڼا کې، په ساده او علمي ژبه تشریح کړي.

۱. دين څه ته وايي؟

د دين لغوي معنا

د «دين» کلمه په عربي ژبه کې بېلابېلې معناوې لري؛ لکه اطاعت، فرمانبرداري، جزا او حساب. د کلمې دقيقه معنا د جملې او سياق له مخې ټاکل کېږي. (۱)

د دين شرعي معنا

د اسلام په اصطلاح کې دين د الله تعالى هغه الهي لارښوونو ته ويل کېږي چې الله تعالى د خپلو پيغمبرانو عليهم السلام په وسيله انسانانو ته د عقيدې، عبادت، اخلاقو او ژوند د سمون لپاره رالېږلې دي.

اسلام د انسان د ژوند يوازې د يوې برخې نوم نه دی؛ بلکې عقيده، عبادت، اخلاق، راکړه ورکړه، د خلکو حقوق او د ژوند نور اړوند اړخونه هم رانغاړي.

الله تعالى فرمايي:

﴿إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾

ژباړه: بېشکه د الله تعالى په نزد (منل شوی) دين اسلام دی. (۲)

دا آيت څرګندوي چې د الله تعالى په نزد د منل شوي دين بنسټ اسلام دی؛ هغه دين چې انسان د الله تعالى عبادت، اطاعت او د هغه د لارښوونو پيروي ته رابولي.

۲. عقيده څه ته وايي؟

د عقيدې لغوي معنا

د «عقيده» کلمه د عربي ژبې له «عقد» څخه اخيستل شوې ده، چې د تړلو، غوټه کولو او ټينګولو معنا لري. (۳)

د عقيدې اصطلاحي معنا

عقيده هغه ټينګ باور او اعتقاد دی چې انسان يې په زړه کې مني او د حق په توګه پرې باور لري.

اسلامي عقيده هغه بنسټيز باورونه دي چې مسلمان پرې ايمان لري؛ لکه پر الله تعالی، د هغه پر ملائکو، کتابونو، پيغمبرانو، د آخرت پر ورځې او د الله تعالی پر تقدير ايمان.

الله تعالی فرمايي:

﴿آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ ۚ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ﴾

ژباړه: رسول پر هغه څه ايمان راوړی دی چې د هغه له رب څخه پرې نازل شوي دي، او مؤمنانو هم؛ ټولو پر الله تعالی، د هغه پر ملائکو، کتابونو او پيغمبرانو ايمان راوړی دی. (۴)

له دې آيت څخه څرګندېږي چې اسلامي عقيده د الهي وحی پر بنسټ ولاړه ده. مسلمان بايد خپل باورونه د قرآن کريم او د رسول الله ﷺ د صحيح سنتو له لارښوونو سره برابر کړي.

د دين او عقيدې ترمنځ توپير

دين او عقيده له يو بل سره نږدې اړيکه لري، خو د معنا له پلوه يو شان نه دي.

دين پراخ مفهوم لري؛ عقيده، عبادت، اخلاق، شرعي احکام او د ژوند نورې برخې رانغاړي.

عقيده د دين هغه بنسټيز باورونه دي چې د الله تعالی او د هغه د دين په اړه د انسان اعتقاد جوړوي.

په دې اساس، عقيده د دين بنسټيزه برخه ده، خو دين يوازې په عقيدوي باورونو پورې محدود نه دی؛ عملي عبادتونه او اخلاقي او ټولنيز مسؤوليتونه هم پکې شامل دي.

۳. اسلام څه ته وايي؟

اسلام په لغت کې د تسليمېدو، غاړه ايښودلو او فرمانبرداری معنا لري.

په شرعي اصطلاح کې اسلام د الله تعالی د توحيد منل، هغه ته تسليمېدل او د هغه د رسول محمد ﷺ پيروي کول دي.

کله چې د اسلام کلمه د ايمان تر څنګ په ځانګړي مفهوم وکارول شي، نو عموماً د ظاهري اعمالو او د اسلام د عملي ارکانو معنا ترې اخيستل کېږي؛ خو کله چې يوازې د دين په معنا وکارول شي، د دين ټول اعتقادي او عملي اړخونه هم رانغاړلی شي.

رسول الله ﷺ د اسلام ارکان داسې بیان کړي دي:

«الإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا».

ژباړه: اسلام دا دی چې شاهدي ورکړې چې له الله تعالی پرته بل د عبادت وړ معبود نشته او محمد ﷺ د الله رسول دی؛ لمونځ قائم کړې، زکات ورکړې، د رمضان روژه ونیسې او که د بیت الله د حج توان لرې، حج وکړې. (۵)

دا حدیث څرګندوي چې اسلام یوازې د نوم یا ادعا خبره نه ده؛ بلکې د الله تعالی پر وړاندې تسلیمېدل او د هغه د دین د عملي ارکانو ادا کول هم پکې شامل دي.

۴. ایمان څه ته وایي؟

د ایمان معنا

ایمان د زړه له تصدیق، باور او منلو سره تړاو لري. د ایمان د تعریف په بیان کې د علماوو ترمنځ د تعبیر اختلاف شته؛ د اهل حدیثو او ډېرو سلفي علماوو په اصطلاح کې ایمان د زړه باور، د ژبې اقرار او د غړو عملونه رانغاړي، او اطاعت په زیاتېدو او ګناه په کمېدو کې اغېز لري. د حنفي ـ ماتریدي علماوو په ډېرو کتابونو کې د ایمان د تعریف لپاره د ژبې اقرار او د زړه تصدیق یادېږي؛ د دې اصطلاحي توپیر تفصیل باید د علماوو د بحثونو په رڼا کې وپېژندل شي. (٦)

قرآن کریم د مؤمنانو د ایمان او د الله تعالی د یاد ترمنځ اړیکه داسې بیانوي:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾

ژباړه: بېشکه حقیقي مؤمنان هغه دي چې کله د الله تعالی یاد وشي، زړونه یې وېرېږي؛ او کله چې د هغه آیتونه پرې ولوستل شي، ایمان یې زیاتېږي، او پر خپل رب توکل کوي. (۷)

دا آیت څرګندوي چې ایمان د انسان له زړه، د الله تعالی له یاد، د الهي آیتونو له اغېز او پر الله تعالی له توکل سره اړیکه لري.

د ایمان تعریف د عقیدې په کتابونو کې

امام ابو جعفر طحاوي رحمه الله د ایمان په تعریف کې داسې عبارت راوړي:

«والإيمان هو الإقرار باللسان، والتصديق بالجنان».

ژباړه: ایمان د ژبې اقرار او د زړه تصدیق دی.

ابن أبي العز الحنفي رحمه الله په خپل کتاب شرح العقيدة الطحاوية کې د دې عبارت شرح او د ایمان د تعریف په اړه د علماوو اختلافات بیان کړي دي. د دارالسلام د چاپ په حواله کې د دې عبارت لپاره ۳۳۰م مخ یاد شوی دی. (۸)

د دې بحث په لوستلو کې باید پام وشي چې د ایمان د تعریف په اړه د علماوو د اصطلاحاتو توپیر په دقت وپېژندل شي؛ د یوه مذهب یا علمي مکتب تعبیر باید بې له وضاحت څخه د ټولو علماوو د اتفاق په توګه وړاندې نه شي.

۵. د ایمان شپږ ارکان

د ایمان شپږ ارکان د جبریل علیه السلام په مشهور حدیث کې بیان شوي دي.

کله چې جبریل علیه السلام له رسول الله ﷺ څخه د ایمان په اړه پوښتنه وکړه، هغه ﷺ وفرمایل:

«أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ».

ژباړه: دا چې پر الله تعالی، د هغه پر ملائکو، کتابونو، رسولانو، د آخرت پر ورځې او د تقدیر پر خیر او شر ایمان ولرې. (۵)

د ایمان شپږ ارکان دا دي:

۱. پر الله تعالی ایمان.

۲. پر ملائکو ایمان.

۳. پر الهي کتابونو ایمان.

۴. پر پیغمبرانو او رسولانو ایمان.

٥. د آخرت پر ورځې ایمان.

٦. پر تقدیر، د هغه پر خیر او شر ایمان.

دا ارکان د اسلامي عقیدې اساسي ستنې دي. مسلمان باید پر ټولو ایمان ولري او د قرآن کریم او صحیح سنتو په رڼا کې یې په سمه توګه وپېژني.

٦. احسان څه ته وایي؟

احسان د اسلام او ایمان تر څنګ د دین درېیم مهم مقام دی. احسان په عبادت، نیت، اخلاقو او د الله تعالی په وړاندې د بنده په چلند کې د نېکۍ او اخلاص لوړ مقام ته رسېدل دي.

رسول الله ﷺ د جبریل علیه السلام په حدیث کې احسان داسې تعریف کړی دی:

«أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ».

ژباړه: دا چې د الله تعالی عبادت داسې وکړې لکه ته چې هغه وینې؛ او که ته هغه نه وینې، نو بېشکه هغه تا وینې. (٥)

د دې حدیث معنا دا ده چې مسلمان باید په عبادت کې اخلاص، حضور قلب او د الله تعالی د څارنې احساس ولري. انسان که څه هم الله تعالی په خپلو سترګو نه وینې، خو په دې یقین لري چې الله تعالی یې وینې، له حاله یې خبر دی او د هغه هېڅ عمل تر پټ نه دی.

احسان یوازې د عبادت په ظاهري بڼه پورې محدود نه دی؛ بلکې د خلکو سره ښه چلند، رښتینولي، امانتداري، د حقونو رعایت او له بدیو څخه ځان ساتل هم د احسان له عملي غوښتنو سره تړاو لري.

٧. د اسلام، ایمان او احسان خپلمنځي اړیکې

اسلام، ایمان او احسان د دین درې مهم مقامونه دي چې یو له بل سره ژوره اړیکه لري.

لومړی: اسلام

اسلام د الله تعالی پر وړاندې د تسلیمېدو او د دین د عملي ارکانو د ادا کولو اړخ څرګندوي. لمونځ، روژه، زکات، حج او نور شرعي اعمال د اسلام له عملي غوښتنو څخه دي.

دویم: ایمان

ایمان د الله تعالی او د هغه د دین په اړه د انسان د باور او تصدیق اړخ څرګندوي. د ایمان په اړه د علماوو د اصطلاحاتو تفصیل شته، خو د ایمان د ارکانو منل د مسلمان د عقیدې بنسټ دی.

درېیم: احسان

احسان د عبادت د کیفیت، اخلاص او د الله تعالی د څارنې د احساس مقام دی. محسن انسان هڅه کوي چې خپل عبادت او نور اعمال د الله تعالی د رضا لپاره په غوره توګه ترسره کړي.

د جبریل علیه السلام حدیث دا درې واړه مقامونه په یوه منظم بیان کې راټول کړي دي. له همدې امله د اسلام، ایمان او احسان زده‌کړه باید یو له بل څخه جلا او بې‌اړیکې ونه ګڼل شي؛ بلکې د دین د بشپړې پوهې لپاره باید د هر یوه مفهوم او د نورو سره یې اړیکه وپېژندل شي.

۸. د دین او عقیدې په زده‌کړه کې د سم فهم اهمیت

د اسلامي عقیدې زده‌کړه یوازې د اصطلاحاتو د حفظ کولو نوم نه دی. اصلي موخه دا ده چې انسان د الله تعالی په اړه سم باور ولري، د هغه عبادت په اخلاص وکړي، د رسول الله ﷺ پیروي وکړي او په خپل ژوند کې د دین لارښوونې عملي کړي.

د دې لپاره اړینه ده چې:

- د عقیدې مسائل د قرآن کریم او صحیح سنتو په رڼا کې زده کړو.
- د آیتونو او حدیثونو متن او معنا په امانتداری نقل کړو.
- د علماوو خبرې د هغوی د علمي اصطلاحاتو او سیاق په پام کې نیولو سره وپېژنو.
- د اختلاف په مسائلو کې له بې‌دلیله ادعاوو او ناسمې نسبت ورکونې څخه ډډه وکړو.
- د علم موخه حق موندل او عمل کول وګڼو، نه یوازې د بحث ګټل.

پایله

دین د الله تعالی د الهي لارښوونو پراخ نظام دی؛ عقیده د دې نظام بنسټیز باورونه دي؛ اسلام د الله تعالی پر وړاندې د تسلیمښدو او د دین د عملي ارکانو د ادا کولو اړخ څرګندوي؛ ایمان د الهي حقایقو منل او پرې باور دی؛ او احسان د عبادت او عمل د اخلاص او غوره والي مقام دی.

دا مفاهیم له یو بل سره تړلي دي او د مسلمان د دیني ژوند په جوړولو کې مهم رول لري. هر څومره چې انسان د دغو مفاهیمو په سمه پوهه او عملي کولو کې هڅه وکړي، هماغومره یې د خپل دین د حقیقت د درک او د الله تعالی د رضا د ترلاسه کولو هڅه پیاوړې کېږي.

الله تعالی دې مورږ ټولو ته د دین د سمې پوهې، پر حق د ثابت قدمۍ او د علم د عملي کولو توفیق راکړي.

سرچينې او حوالې:

(١) الراغب الأصفهاني، المفردات في غريب القرآن، د «دين» ماده.

(٢) القرآن الكريم، سورة آل عمران، آيت ١٩.

(٣) ابن منظور، لسان العرب، د «عقد» ماده.

(۴) القرآن الكريم، سورة البقرة، آيت ٢٨٥.

(۵) مسلم بن الحجاج، صحيح مسلم، كتاب الإيمان، حديث جبريل، حديث ٨؛ آنلاين متن:
https://sunnah.com/muslim:٨

(٦) ابن تيمية، مجموع الفتاوى، ټوک ٧، مخونه ٣٣١ او ٥٠٧؛ آنلاين متنونه:
https://www.islamweb.net/ar/library/content/٢٢/٧٢٩/ او
https://islamweb.net/ar/library/content/٢٢/٧٥٧/

(٧) القرآن الكريم، سورة الأنفال، آيت ٢.

(٨) ابن أبي العز الحنفي، شرح العقيدة الطحاوية، تحقيق: جماعة من العلماء، تخريج: محمد ناصر الدين الألباني، دار السلام للطباعة والنشر والتوزيع والترجمة، لومړی مصري چاپ، ١٤٢٦هـ/٢٠٠٥م، مخ ٣٣٠.